

BONSAI -- CULTURA PLANTELOR LEMNOASE MINIATURIZATE

ANGELA TONIUC

There are shown in this article our attempts of achieving miniature shrubs and trees in flat pots : bonsai. At the beginning there were used traditional plants in this amazing art of Far Eastern origin : *Pinus parviflora*, *P. thunbergii*, *Juniperus chinensis*, *Acer palmatum*, *Punica granatum 'Nana'*. Later we worked with plants adapted to our climatic conditions : *Pinus mugo*, *P. sylvestris*, *P. cembra*, *Acer campestre*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*, *Ilex aquifolium*, *Quercus robur*, different sorts of *Rosa*, and many others.

Particularitățile artelor extrem — orientale sînt puțin cunoscute de europeni și, de cele mai multe ori, mai puțin înțelese. În zilele noastre informațiile din această parte a lumii ne parvin cu rapiditate și obiceiurile acelor ținuturi fascinează permanent europenii : ceremonia ceaiului (Chanoyu), arta grădiniilor, arta aranjării florilor (Ikebana), arta împăturirii hîrtiei (Origami), cultura lemnoaselor în miniatură (Bonsai) ș.a. În ultimele două decenii tot mai multă lume și-a manifestat interesul pentru producerea de *bonsai* (copac cultivat în vas plat). Cu timpul termenul a căpătat o semnificație mai largă, desemnînd abit lemnoase miniaturizate cît și arta obținerii, controlate, a unei anumite forme de arbore pitic în condiții specifice. Metodele folosite, numeroase și precis formulate, sînt rezultatul observării atente a naturii. Un bonsai reușit trebuie să reprezinte o armonie perfectă între plantă și vas, să fie o redare cît mai fidelă a naturii și „nu trebuie niciodată să lase să se observe nici unul din artificiile sau experiențele la care a fost supus“ [5].

Producerea arborilor pitici a apărut în China (*Pen-jing*), înainte de anul 1200, de unde a trecut, în jurul anului 1310, în Japonia (*Bonsai*) unde a dăinuit și de unde s-a răspîndit în toată lumea.

Bonsai — ca gen de creație artistică — a putut să se dezvolte numai în condițiile determinate de concepția filozofică extrem-orientală concretizată în dorința de a înfățișa armonia dintre cer, om și pămînt. Astăzi bonsai trebuie înțeles cu două sensuri și dimensiuni egale : ca formă a artei și ca hobby. Omul societății contemporane simte nevoia apropierii de natură. În locuință se poate organiza un colț cu cîțiva copaci în miniatură. O astfel de „grădină“ necesită multă răbdare și îngrijire zilnică pentru a fi menținută în forma corespunzătoare, deci permite posesorului petrecerea plăcută a timpului liber.

În Europa, primii bonsai au ajuns în 1878, astăzi existînd numeroase centre și asociații (Austria, Belgia, Cehoslovacia, Elveția, Franța, Polonia, R.F.G.). În România această artă este aproape necunoscută, dar nu există nici un motiv ca numeroșii iubitori ai plantelor decorative să nu încerce

realizarea de plante lemnoase miniaturizate. La Grădina Botanică Iași, în subsecția „Flora Extremului Orient” ne ocupăm, de aproape un deceniu, cu realizarea de bonsai. Literatura românească avînd date insuficiente [1,3,5] am beneficiat de literatură străină : îndrumătoare practice [2, 4], articole despre realizările colegilor polonezi [6] și vest-germani [7, 8]. O parte a colecției noastre, expusă cu diferite ocazii încă din 1984, a trezit un interes deosebit. Intenția este ca la Grădina ieșeană să adunăm cît mai multe date, informații și literatură privind producerea de bonsai pentru a veni în sprijinul celor interesați.

Materialul săditor a fost procurat pe mai multe căi. Pentru început am folosit plante tradiționale japoneze, ca apoi să lărgim lista cu plante adaptate condițiilor noastre climatice.

Metoda butășirii (Sashiki) a dat rezultate rapide la multe specii : *Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa', *Juniperus squamata* 'Meyeri', *Hibiscus rosa-sinensis*, *Ilex aquifolium*, *Salix babylonica*, *Rosmarinus officinalis* și diferite soiuri de *Rosa*. După înrădăcinare s-au plantat în ghivece plate.

Metoda care necesită cel mai mult timp este obținerea plantelor din semințe (Misho). Acest procedeu dă cele mai bune rezultate pentru că de timpuriu se pot face dirijări și corecturi în direcția stilului ales. Astfel am produs : *Pinus cembra*, *P. montezumae*, *P. parviflora*, *P. thunbergii*, *Ginkgo biloba*, *Acer aizuense*, *A. palmatum*, *Cercis chinensis*, *Laburnum alpinum*, *Poncirus trifoliata*, *Potentilla fruticosa*, *Punica granatum* 'Nana', *Pyracantha coccinea*, *Triosteum pinnatifidum*, *Wistaria sinensis* și altele. După doi ani s-au făcut transplantări anuale cu reducerea treptată a rădăcinii și conducerea în stilul dorit.

Majoritatea plantelor indigene le-am adus din natură (metoda Yamodori). Primăvara devreme, în pădure sau pe pante în cîmp deschis, au fost căutate exemplare de arbori foioși de dimensiuni mici dar de vîrstă înaintată (*Acer campestre*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*, *Quercus robur*). Extragerea s-a făcut cu multă grijă și s-au ambalat în mușchi pentru a fi transportați. Rădăcina și coroana s-au fasonat în raport de 6 : 4 și plantarea s-a făcut în ghivece (mai mari decît pentru bonsai) cu un bun drenaj. Păstrate la semiumbră se udau de 1—2 ori pe zi. După un an, la transplantare, rădăcina a fost redusă la jumătate și apoi, treptat, în fiecare an a fost ajustată pînă a început într-un vas de bonsai. La conifere (*Pinus sylvestris*, *P. mugo*), în primul an ghivecele au fost mulcite și îngropate în pămînt. Această metodă ar părea avantajoasă pentru că natura a efectuat, deja, o parte din munca omului, dar aducerea plantei în condiții schimbate și supunerea ei unor modificări ± bruște nu dă totdeauna rezultatul dorit.

În literatură [2, 4] mai sînt date și alte 2 metode de procurare a materialului : prin butășire aeriană (Toriki) și prin altoire (Tsugiki), pe care intenționăm să le încercăm la *Cerasus*, *Morus*, *Sophora* și soiuri de *Rosa*.

În privința sortimentului de plante am folosit specii extrem-orientale, destinate de veacuri pentru bonsai și specii indigene. S-au făcut și încercări cu plante de origine americană, mediteraneană și tropicală.

O importanță deosebită au instrumentele de lucru, vasele și amestecurile de pămînt folosite.

Speciaștii japonezi folosesc mai mult de 50 de instrumente speciale. Noi considerăm că se pot folosi, cu succes, diferite materiale și unelte din imediata apropiere : masa pentru transplantări, foarfece de vie (mare și mic), pensete (medicale) pentru eulc rămurele și frunze uscate, pensoane

și perii de diferite dimensiuni pentru îndepărtarea sau nivelarea pământului, sîrmă din cupru sau aluminiu (de diferite mărimi) pentru dirijarea ramurilor sau fixarea plantelor mai mari în ghivece plate, clești pentru desfacerea sîrmei, bețișoare din lemn pentru tasarea pământului, sită de plastic pentru acoperirea orificiilor de drenaj, stropitoare cu sită foarte fină, un indicator de pH.

Pentru un bonsai reușit o mare importanță are alegerea corectă a vasului, care trebuie să fie de o frumusețe simplă și să sublinieze caracterele plantei. Pot fi folosite vase din argilă arsă (glazurate sau nu) sau porțelan, cu piciorușe mici și cu orificii mari de drenaj. Noi am folosit vase rotunde și ovale din ceramică neagră sau argilă glazurată, existente în comerț și modificate după cerințele noastre. Proporția cea mai mare însă o formează ghivecele obișnuite (de 6 - 20 cm diametru), retezate la înălțimea corespunzătoare plantei.

Amestecul de pământ folosit la plantare trebuie să absoarbă o cantitate mare de apă și să asigure o bună aerisire a rădăcinilor. Periodic se controlează caracteristicile fizice și chimice (pH între 5,5—7). În compoziția amestecului de pământ trebuie să între: pământ argilos (argilă), nisip spălat de riu, pământ de țelină și turbă (sau pământ de frunze). Proporția componentelor variază în funcție de felul plantelor (foioase, conifere, ericacee) și de vârsta lor (la exemplarele mai bătrîne s-a mărit cantitatea de argilă) (Tab. 1).

TABELUL 1

Componentele amestecului de pământ folosit la bonsai

Felul plantelor	Argilă	Nisip	Pământ de țelină	Turbă
Foioase	2p	1p	3p	3p
Conifere	2p	2p	1p	5p
Ericacee	2p	1p	—	7p

Înainte de începerea dirijării unei plante pentru bonsai trebuie ales stilul. Cele mai multe din colecția noastră (*Abies alba*, *Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa', *Ginkgo biloba*, *Pinus thunbergii*, *P. sylvestris*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*, *Quercus robur* etc.) au fost tratate în stilul Chokkan, cu trunchiul drept și vârful conic. *Salix babylonica* și *Rosmarinus officinalis* au fost conduse sub formă de cascadă (Kengai). Stilul Fukinagashi a fost aplicat la *Pinus montezumae* și *Cedrus deodara*, cu trunchiul înclinat și ramuri într-o parte. Mai multe exemplare de *Punica granatum* 'Nana' au fost tratate în stilul Hokidachi, cu ramurile dirijate în evantai iar stilul Sokan (cu două trunchiuri gemene dar inegale ca înălțime și grosime) a fost aplicat la *Ilex aquifolium* și *Punica*.

Un bonsai adevărat trebuie să aibă rădăcina și coroana ușor rotunjite, ramurile dirijate asimetric, dar echilibrat, și să nu acopere trunchiul. La plantele tinere, în funcție de stilul ales, s-a fixat înălțimea primei ramificații și s-au îndepărtat ramurile de prisos. Anual s-a intervenit la rădăcinii și reducerea rădăcinii. Primăvara de timpuriu, la foioase, s-au îndepărtat mugurii iar pe parcursul anului au fost, treptat, eliminate o parte din frunze. Lăstarii nedorii s-au tăiat cu grijă pentru a nu lăsa cicatrici vizibile. La câteva exemplare de *Pinus* am folosit dirijarea forțată prin legarea cu sîrmă de cupru.

Îngrijirea plantelor bonsai necesită migală și pasiune. Vasele fiind de dimensiuni reduse, pământul se usucă repede și, mai ales vara, trebuie udată pământul de 2 ori pe zi, zilnic stropindu-se și coroana. Ghivecele foarte mici (mini-bonsai) și plantele recent transplantate s-au udat prin scufundarea ghivecelor într-un vas cu apă, în rest s-a folosit o stropitoare cu sita fină. În perioada de vegetație, de două ori pe săptămână, după udarea obișnuită, s-au aplicat îngrășăminte azotate (5 gr/1000 ml apă). Colecția noastră este așezată vara într-un loc semiumbrit și ferit de vânt. Iarna se introduc în sere numai plantele originare din regiuni mai calde, restul se plasează în tocure de răsădită și se acopăr bine cu frunze. Cu diferite ocazii ghivecele cu bonsai au fost expuse fie într-o vitrină, fie pe un stelaj în trepte pentru ca fiecare exemplar să poată fi privit din toate părțile. Datele personale ale fiecărei plante sînt înscrise într-o fișă de evidență (proveniența, vîrsta, stilul adoptat, modificările suferite) la care sînt atașate diapozitivele color cu planta la diferite vîrste.

Arta bonsai, stimul al imaginației și probă de meticulozitate, necesită un spațiu restrîns pentru desfășurarea activității, motiv pentru care poate fi practicată de fiecare, chiar dacă reclamă răbdare și perseverență.

B I B L I O G R A F I E

1. BĂLTĂREȚU, A., 1980 — *Florile — parfum și culoare*. Ed. Albatros, București
2. DIETIKER, U., 1981 — *Bonsai. Arbres naines japonais*. Ed. Payot, Lausanne
3. LUNGEANU, I., 1987 — *Arbori în miniatură*. În Almanah Știință și tehnică; 65—67
4. MÜLLER, ELISABETH, 1983 — *Bonsai*. Köln
5. SIGARTEU-PETRINA, LAURA, 1977 — *Arte tradiționale japoneze*. Ed. Albatros, București
6. * * * Kwiaty. 1978, No. 1, 2; 1980, No. 3, 4; 1985, No. 1—4; 1986, No. 1—3
7. * * * P. M. Magazin, 1986, No. 3; 86—91
8. * * * Zeit — Magazin, 1983, No. 16; 26—36